

Emlékirat

*az Egyetemi Közgazdaságtudományi Karnak
a Kir. József-Műegyetemhez való kapcsolása
tárgyában.*

Írta:

Zelovich Kornél

műegyetemi ny. r. tanár

Kézirat gyanánt

Budapest

"Patria" Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság

1929

EMLÉKIRAT AZ EGYETEMI KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KARNAK A KIR. JÓZSEF-MŰEGYETEMHEZ VALÓ KAPCSOLÁSA TÁRGYÁBAN.

Írta: **Zelovich Kornél** műegyetemi tanár.

Az egyetemi közgazdaságtudományi karnak a kir. József-műegyetemhez való kapcsolása kétségtelenül nagyfontosságú tudománypolitikai kérdés, amellyel sine ira et studio, csupán a közérdeket tartva szem előtt, kell foglalkoznunk.

A következőkben ehhez az irányelvhez ragaszkodva mindenekelőtt a hazai mérnök-képző intézetekben a gazdaságtudományi kiképzés fejlődését óhajtjuk nagy vonásokban ismertetni.

A történeti fejlődés ismerete nemcsak megkönnyíti állásfoglalásunkat, hanem megóv attól is, hogy a kérdés jelentőségének megítélésében szubjektív szempontok érvényesüljenek.

A szempei collegium oeconomicum.

Hazánkban az 1764-ben megnyílt, hároméves tanfolyamú *szempei collegium oeconomicum* volt az első gazdasági és technikai irányt követő felsőbb iskola, amely a mérnök-képzést is előmozdította.

Gróf *Esterházy* Ferenc, magyar udvari kancellár 1763 augusztus 6.-án *Mária Terézia* királynőhöz felterjesztést intézett, amelyben gazdasági kollégium, *collegium oeconomicum* alapítását javasolta. A terv mielőbbi megvalósítása céljából *Szempe*-en (Pozsony megye) épületet ajánlott fel, 20 ezer forint tőkét adott s magára vállalta a szükséges átalakítások költségeit.

A királynő nagy elismeréssel fogadta a javaslatot¹ s a szempei kollégium vezetését a piarista rendre bízta, mint amely rend Bécsben a praktikus oktatásban — 1763-ban kétéves kereskedelmi kurzust nyitott meg — rátermettségének fényes tanújelét adta.

A megnyitó ünnepélyen *Valero* Jakab Anton, a geometriai tudományok tanára kiemeli a tanítandó tárgyak jelentőségét. Legrészletesebben mindenekelőtt a *könyvelés* fontosságát bizonyítja, azután áttér a kamerális tudományok második részének, a háztartási művészetnek vagy az ú. n. *gazdaságtannak* méltatására.

Majd a *földmérés*-nek, a *térképkészítés*-nek, a *praktikus geometriá*-nak, a *mechaniká*-nak s a *polgári építészet*-nek nagy jelentőségére hívja fel a figyelmet és megállapítja, hogy mindezek a tantárgyak nem hiányozhatnak egy oekonomiai felsőbb intézetből.

A szempei kollégium nem sokáig állott fenn; 1776-ban ugyanis leégett. Ekkor már különben sem volt iránta nagy az érdeklődés, minthogy az oktatás nyelve benne német volt, a magyar köznemesség fiai ennél fogva az intézetet alig látogathatták.

Az Institutum Geometricum és a gazdasági tudományok ápolása.

A *szempei* kollégium megszűnte után azonnal foglalkoznak a mérnökök főiskolai kiképzésének szervezésével. E mozgalom eredménye, hogy a budai m. kir. tudományegyetemen 1782 november 1-én megnyílt a *mérnöki intézet* (Institutum Geometricum).

¹ A felterjesztésre sajátkezűleg írta rá a megjegyzést: „Dem Königreich kann es nicht schwerfallen zu dieser gemeinnützlichen Absicht den noch abgängigen Fundum künfftig aufzufinden und mag allenfalls hiezu der Genuss einer vacant werdenden Abtey weiterhin gewidmet werden.“

Az 1777. évi ratio educationis szellemének megfelelően a tudományegyetem filozófiai karán már a mérnöki intézet felállítása előtt tért foglalnak a gazdasági tudományok. Így új tanszéket kap a *mezőgazdaságtan* (theoria oeconomiae ruralis).

A mérnöki intézetbe csakis felvételi vizsga alapján lehetett bejutni, még ha a jelentkező az egyetemen a filozófiai vagy jogi kurzusokat el is végezte.

A főlvételi vizsga szabályzata szerint: „mivel a mérnököknek földek, rétek, erdők alakját meg kell állapítani, azokat az ökonómia különféle alapelvei szerint kell szétosztani és kimérni, sőt mivel gazdasági dolgokban is nem egyszer véleményt kell mondaniok, szükséges a *mezei gazdálkodás* alapjait is ismerniök“.

A mérnöki intézet felvett hallgatói azután e téren a továbbképzést a *mezei gazdaságtan* tanárának előadásából nyerték.

Az 1782-től 1850-ig, tehát 69 esztendeig fennállott mérnöki intézetben a természetrajz, technológia, mezőgazdaság és fizikai földrajz első tanára *Mitterpacher* Lajos, akiről *Fejér* György ezt írja: érdemei ismeretesek a külföldön, halhatatlanok hazánkban. *Mitterpacher* Lajos az erdő-, mező- és szőlőgazdaságon kívül a kender- és lentermelést, a bor-, ecet- és szeszgyártást, a selyemgyártást és a mezőgazdasági technológiát adta elő.

Különálló technikai és közgazdasági főiskola (műegyetem) létesítésére irányuló mozgalom.

Hazánkban műegyetem (különálló technikai és közgazdasági főiskola) létesítésének eszméjével a XIX. század harmincas éveinek elején kezdenek foglalkozni.

A mozgalomnak tápot adott egyrészt az a körülmény, hogy a tudományegyetemmel kapcsolatos mérnöki intézet nem fejlődött, másrészt, hogy Ausztriában a prágai (megnyílt 1806-ban) és a bécsi (megnyílt 1815-ben) polytechnikumoknak a közgazdasági életre gyakorolt kedvező hatását tapasztalták.

A mozgalomnak szellemi vezére a legnagyobb magyar volt.

Sürgeti, de sikertelenül, a műegyetem felállítását az 1836-iki országgyűlés.

Széchenyi 1839-ben Pest vármegyében a legközelebbi országgyűlési követeknek adandó utasításba felvételi a következő határozatot: „A nemesi birtok véghetlen apróságokra daraboltatásának megszüntetésével magával az elaljasodástól a nemesség megmentve nem lenne, ha a Törvényhozás egyszersmind oly intézetekről is nem gondoskodnék, melyek által a földbirtok nélkül maradt fiúknak vagyonhoz jutásra alkalom nyújthatnék. Minélfogva a küldöttség mindenekelőtt egy a Magyar Nemes Ifjúság kiképzetésére szükséges *műegyetemi intézet* felállítását nélkülözhetetlennek tartja“.

Ugyanebben az esztendőben a „*Minimum kérdése*“ című cikkében a műegyetemre vonatkozólag ezt írja: „Másik javaslatom: egy műegyetemi intézetnek Pesten leendő felállítása volt, mely ha másra nem, legalább arra csakugyan nagy hasznú lenne, mikép hazánkban jómódú ifjak, anélkül, hogy kénytelenek lennének külföldön ütni fel sátrukat, valami mások is lehetnének, mint jogászok, valami másra is kiképezhetnék magukat, mint jogászságra“.

Vállas Antal 1841-ben: „*Egy felállítandó Magyar Központi Műegyetemről*“ írt tartalmas tanulmányában kifejti, hogy a műegyetemnek az általános alaptudományokon kívül ki kell terjeszkednie: „a kereskedési, műtani, mérnöki és építészeti tudományokra“.

„A korszellem gyorsan hajtja a political átalakulás kerekét; lássa a törvényhozás, hogy a jövődőtől meg ne lepessünk“, e mondattal fejezi be *Vállas* művének előszavát.

„A kereskedési és azzal kapcsolatban levő tárgyak iránt kiküldött kerületi Választmány“-nak 1843-ban közzétett jelentése szintén foglalkozik a *központi műegyetem* kérdésével.

E jelentés szerint: a műegyetem célja ifjakat oktatás által okszerű kereskedőkké, földmérőkké, erőművészekké, építészekké és gyárosokká képezni.

A tanulmányok három osztályra oszlnak, jelesül: a) műtani, b) kereskedési és c) előkészítő osztályokra.

Látni tehát az *előrebocsájtottakból*, hogy úgy a *collegium oeconomicum*-ban, mint az *Institutum Geometricum*-ban, nemkülönben a műegyetemre vonatkozó tervekben a gazdasági tudományokban való kiképzést önként értetődőnek, a technikaitól elválaszthatatlannak tartották.

A József-ipartanoda és a gazdasági tudományok.

Sok huza-vona után, főképen Bécsnek aknamunkája következtében, a különálló technikai és közgazdasági főiskola létesítésére irányult mozgalomnak eredménye nem műegyetem lett, hanem az 1844 július 12-én kelt legfelsőbb elhatározás első kísérletül — pro primo tentamine — Pest szabad kir. városban egyelőre egy *ipartanoda* létesítését rendelte el addig is, amíg a felállítandó műegyetem kebelébe fogadhatja (donec eadem [scholas industriales] institutum polytechnicum in sinum suum recipiat).

„A pesti kir. József-ipartanoda — amint a m. kir. helytartótanácsához intézett jelentésében igazgatója írja 1847-ben — a honi ipar ágaihoz képest három osztályra szakad, ugyanis a) *gazdászati*, b) *műtani* és c) *kereskedelmi osztályra*, melyeknek mindegyike két-két évi tanfolyamra terjed. Ezeket az osztályokat megelőzi az egyévi folyamú *előkészítő*, vagyis alaptudományok osztálya, mellyen kielégítő sikerrel kell keresztül mennie mindenkinek, aki akár a gazdasági, vagy műtani, akár a kereskedelmi osztály *rendes* növendékei közé kívánja magát besoroztatni“.

A gazdasági osztályban a főtárgy a *mezei gazdaságtan* s a tanulmány kiterjed az úrbéri és mezei rendőrségről szóló törvények, valamint az erdészeti szabályok magyarázatára. Az erőműtant különös tekintettel a mezei gazdaságnál előforduló eszközökre, szerszámokra és gépekre ismertetik.

A *kereskedelmi* osztály tárgyai: kereskedéstan, kereskedési számolástan, természetnyei árúk ismerete, kereskedelmi földleírás, kereskedelmi írásmód, kereskedelmi könyvvitel és váltójog. Az olasz, francia és angol nyelv tanításáról is gondoskodás történt.

A József-ipartanoda első öt tanszéke közül három jutott a kereskedelmi szakra.

A fizika és ökonómia tanszékére ő felsége *Stoczek* József hites mérnököt, az általános és kereskedelmi számvetés, könyvvitel és számolástan tanszékére pedig *Conlegner* Károly érsekújvári polgári kereskedőt, aki a bécsi polytechnikum kereskedelmi osztályát végezte és több éven át ügyes kereskedő volt, nevezte ki.

Mind a ketten kiváló tanárai később a kir. József-műegyetemnek is, amelynek első választott rektora *Stoczek* József, aki haláláig, 1890-ig műegyetemi tanár, a második választott rektor pedig *Conlegner* Károly, aki 1877-ben vonult nyugalomba.

A provizórium korszaka.

A tudományegyetem mellett létesített mérnöki intézetet 1850-ben a József-ipartanodához csatolták. Az utóbbi átvette a mérnöki intézetnek abban az időben egyetlen tanárát és egy üres tanszéket. Az 1851/2. tanévben a József-ipartanoda már mint a mérnöki intézettel egyesített *technikai intézet* kezdte meg működését. Ugyanekkor, hogy a rendelkezésre álló csekélyszámú tanerő csupán a *technikai* osztályban fejtsse ki működését s jobb eredményt lehessen elérni, megszüntették a *gazdasági* és *kereskedelmi* osztályokat. Az *előkészítő* osztályt 1850-ben két évfolyamra terjesztik ki, a következő évben pedig megszüntetik s helyette háromosztályú *foreáliskolát* állítanak fel, hogy a *technikai intézet* önmagának képezzen ki kellő készülségű tanulókat.

Az 1856/7. tanév végéig, tehát *hét* esztendeig tart a *technikai intézet*-nek az a korszaka, amely alatt minden intézkedés, sőt a tanszemélyzet alkalmazása is ideiglenes. Ezt az időszakot *Stoczek* József a provizórium korszakának nevezi.

Ez alatt a valóban sovány *hét* esztendő alatt a *technikai intézet*-ben az önálló *kereskedelmi* osztály megszüntetése ellenére is művelik a kereskedelmi tudományokat. *Conlegner* mint rendes tanár tovább működik és 1851-ben a *természettan* és *árúisme* új tanszékére helyettes tanárnak kinevezik *Pauer* Sándor Lipótot, aki a provizórium megszüntével, 1857-ben lesz rendes tanár.

Az ideiglenes állapot mellett az intézet szempontjából káros és szinte érthetetlen volt az az intézkedés, amelynek értelmében azzal az ürüggyel, hogy az ipartanoda számára Pesten alkalmas helyiségek hiányzanak — addig az egyetem központi épületében volt elhelyezve — elrendelték, hogy azt valahol az országban, de minden esetre Pesten kívül kell elhelyezni.

A tanári kar egyhangú véleménye az volt, hogy ilyen körülmények között csak Buda lehet a József-ipartanoda székhelye. A cs. kir. kormány hozzájárult ehhez a kényszerű választáshoz és Budán az egyetemi nyomda épületének az Országház-utcára néző részét

bérelték ki az ipartanoda számára, ahová 1854. október 1.-ére át is telepedett. Itt, a csendes Buda várában érte meg a József-ipartanoda műegyetemi rangra való emelését.

Nyilvánvaló, hogy amennyiben a József-ipartanoda önálló kereskedelmi osztályát nem is szüntették volna meg, már a Budára való áthelyezés sem kedvezett volna ez osztály fejlődésének.

A József-polytechnikum és a gazdasági tudományok.

A budai József-ipartanodának polytechnikummá való átalakítását 1856 szept. 30.-án kelt legfelsőbb elhatározás rendelte el. 1857. év tavaszán kinevezik az eddigi ideiglenes tanári személyzetet, valamint az új tanárokat is és az 1857/8. tanév elején Nyugat-Európa keleti határán megkezdí az *első technikai főiskola* reményteljes működését.

Az oktatásban a technikai tudományok mellett a kereskedelmi és gazdasági studiumok újból helyet kapnak.

Az akkori szervezeti szabályzat szerint a polytechnikum célja, hogy tanítványait: a) a magasabb *műiparra* és *kereskedelemre*, b) kiterjedt *gazdaságtanra* és c) a nyilvános és magánszolgálat azon ágaira képezze ki, amelyek magasabb általános, vagy speciális technikai képzettséget igényelnek.

A József-ipartanoda kipróbált tanári kara a *kereskedelmi* és *gazdasági* studiumok ellátására kiváló új erőkkel szaporodik.

A *nemzetgazdaságtan*, *kereskedelem*, *jog- és törvényisme* tanszékére dr. Kautz Gyulát, a *történelem*, *földrajz* és *statisztika* tanszékére dr. Schmidl Adolfot, a bécsi műegyetem helyettes tanárát, a *mezőgazdaságtan* és *erdészeti enciklopédia* tanszékére Sporzon Pált, és a már előzően szervezett *természetrájk* és *árúisme* tanszékére az időközben elhalt Pauer Lipót helyére dr. Kerner Antalt nevezik ki.

1863-ban bevezetik a ma is fennálló osztály (fakultás) rendszert.

A technikai osztályban a *mérnökök*, *gépészmérnökök* és *vegyészek*, a közgazdaságiban pedig a *kereskedők* és *mezőgazdák* számára külön-külön tanrendet állapítanak meg.

A *természetrájk* és *árúisme* túlságos nagy tananyaggal megterhelt tanszékét dr. Kerner Antal eltávozásával két részre osztották és pedig: 1. a *növény-, állattan* és *árúisme* tanszékére, amelyre Kriesch Jánost és 2. az *ásvány- és földtan* tanszékére, amelyre dr. Hoffmann Károlyt nevezik ki. Hoffmann utóda 1870-ben dr. Krenner József lett.

Kautz Gyula 1863-ban a tudományegyetemre ment át. Helyére a *nemzetgazdaságtan*, *kereskedelem*, *jog* és *törvényisme* tanszékére dr. Gerlóczy Gyulát nevezik ki.

Dr. Schmidl halála után a *kereskedelmi földrajz*, *történelem* és *statisztika* tanszékére 1863-ban dr. Hunfalvy Jánost nevezik ki.

Sporzon Pált 1867-ben a keszthelyi gazdasági intézet igazgatójának nevezik ki. Helyére a *mezőgazdaságtan* és *erdészeti enciklopédia* tanszékére Wagner László kerül ny. r. tanári minőségben.

1871-ben két részre osztják az *állattan*, *növénytan* és *árúisme* tanszékét. Az *állattani* tanszéken marad Kriesch János, a *növénytan* és *árúisme* tanszékére pedig Klein Gyulát nevezik ki.

A kir. József-műegyetem és a gazdasági tudományok.

A kir. József-műegyetem önkormányzati alapon, egyetemi rangra emelve, az 1871/2. tanévben kezd meg pályafutását.

Az egyetemi rangra emelt műegyetemen is gondoskodnak a *gazdasági* és *kereskedelmi* tudományok műveléséről.

A kir. József-műegyetemen 1871-ben megerősített belső szervezeti szabályzata szerint 5 szakosztályt szerveztek: a) az *építész*i, b) a *gépész*i, c) a *mérnöki*, d) a *vegyész*i szakosztályt és e) az *egyetemes* osztályt, melyben a szakosztályokra, vagy a *gazdasági*, *műipari* és *kereskedelmi pályára* készüők hivatásukhoz kívánt *magasabb kiképzést* nyernek.

A felsorolt öt osztályból egyelőre csak három működött: a *mérnöki*, *gépész*i és az *egyetemes*, az utóbbi két évi, a mérnöki és gépész három-három évi tanfolyammal.

A kir. József-polytechnikumnak egyetemi rangra emelését megelőzte báró Eötvös József kultuszminiszternek törvényjavaslata a *József-műegyetem újból szervezése* tárgyában, amelyet 1870-ben terjesztett a képviselőház elé.

A műegyetem számára a külföldi legjelesebb műegyetemek szervezetének figyelembevételével ez a javaslat is öt osztályt tervezett és pedig: 1. *mérnöki*, 2. *építész*, 3. *gépész-mérnöki*, 4. *vegyészi*, és 5. *bölcsészeti s általános műtani* osztályt.

A ma is felettébb aktívabb megközelítés szerint: „Mivel . . . a műegyetem nem csupán kizárólag bizonyos gyakorlati pályákra képző szakiskola, hanem egyszersmind tudományos főtanoda, benne oly tudományoknak is kell műveltetnie, melyek az említett négy szakosztályok egyikébe sem sorozhatók kizárólag, de mindegyik szakosztály tanulóinak valódi tudományos kiképzéséhez szükségesek. Továbbá több oly gyakorlati pálya van, amelyhez oly technikai tudományos ismeretek kívánatnak meg, melyek a fentebbi négy osztályba szintén nem sorozhatók.“

„Mindezen ismeretek s tudományok tanítása foglaltatik össze az 5-ik s általam úgynevezett *bölcsészeti és általános műtani szakosztály*-ban, mely körülbelül hasonló állást foglaland el a műegyetemen, mint a bölcsészeti kar az egyetemen. Ezen 5-ik szakosztályhoz kapcsoltatva, annak kiegészítő részéül állíttatik fel egy oly tanárképezde, melyben az alsóbb- és felsőbbkörű reál-, ipar- és kereskedelmi iskolákba szaktanári pályára készülők nyernének gyakorlati kiképzetést.“

„A pesti és kolozsvári egyetemek bölcsészeti karaihoz kapcsolva állítani javasolt tanárképezdek nem pótolhatják a műegyetemi tanárképezdét.“

„Mert igaz ugyan, hogy a bölcsészeti karban is előadtnak matematikai és természeti tudományok, de ott először nem adatik e'ő azoknak minden egyes ága oly terjedelemben, mint a műegyetemen, másodsor nem tanítlatik közel sem oly mérvben azoknak alkalmazása az ipari, kereskedelmi s egyéb gyakorlati tárgyakra. Holott az ipar- és reáliskolák tanárainak a tudomány gyakorlati alkalmazását kell ismerniök. Ide járul azon körülmény, hogy a reáliskolák a műegyetemre lévén előkészítő intézetek, azoknak tanárai is legcél-szerűbben a műegyetemen képezhetik ki magukat.“¹

Báró Eötvös József közbejött halála következtében ez a ma is mintául szolgáló törvényjavaslat nem vált ugyan törvénné, de a műegyetem kérdése a képviselőház napirendjéről nem került le.

A kultuszminisztérium költségvetésének tárgyalásakor 1871-ben magas színvonalon álló vita fejlődött ki a műegyetem kérdésében.

A vitában résztvevő szónokok kiemelik a *gazdasági és kereskedelmi* tanulmányok jelentőségét.

Török Sándor a szakképzettség fontosságát emeli ki, amely „Magyarországra nézve nemcsak a kultúra, de a nemzetiség és ezzel együtt a nemzet fennmaradásának leghatásosabb alapja és talpköve.“

A reális szakismeret, sajnos, ma is, úgy mint 1848 előtt, nagyúri lenezésnek és fitymálásnak van kitéve „amellyel hajdan a táblabírói bölcsesség a mérnököt ködvágónak, az orvost borbélynak, a kereskedőt szatócsnak nevezte, csúfolta . . . noha tudva van, hogy teremtő és termelő erejével előbbre viszi a civilizációt, munkásságával erkölcsösebbé teszi az emberiséget és az emberi kéz pótlásával könnyebben megszerezhetővé teszi az élet nemesebb örömeit.“

Országos ipar-műegyetemnek felállítását kívánja Pesten, mely mint a külföldi nevesebb intézetek, a *technikai*, a *felsőbb gazdasági és kereskedelmi* szakmát is magában foglalja.

Szentpály Jenő 28 képviselőtársa nevében *határozati* javaslatot terjeszt a ház elé, amelyben kívánják, hogy a műegyetem igazgatása ugyanaz legyen, mint a tudományegyetemé s hogy Budáról Pestre helyeztessék át.

Szentpály híven válaszolja a műegyetem várbeli tarthatatlan helyzetét. Hivatkozik arra, hogy Pesten *kereskedelmi főiskolát* óhajtanak felállítani. Ezt a kívánságot könnyen lehet teljesíteni. A műegyetemnek ugyanis van kereskedelmi osztálya, de ennek az osztálynak nincsenek hallgatói. A hallgatóság pedig azért hiányzik, mert az intézet a kereskedelmi és üzletvilág központjától, Pesttől, egy órányira van. Ha az intézetet Pestre áthelyezik, a kereskedelmi osztálynak is lesz hallgatósága.

A ház a határozati javaslatot a pénzügyi bizottság elé utalta, amely annak meritumát magáévá tette és a pénzügyi bizottság jelentését a képviselőház is elfogadta.

¹ A reáliskolai tanárképző intézet felállítását a műegyetem évek során át sürgette. Ezt a tanárképzőt 1870 május havában meg is nyitották. Igazgatója Stoecek József volt, tanárai Contegner Károly, Kruspér István, Nendtvich Károly, Schné-dár János, Vész János, dr. Than Károly és Ney Ferenc voltak. A reáliskolai tanárképző a műegyetemen 1873/4. tanév elejéig állott fenn, amikor a gimnáziumi és reáliskolai tanárképzőket egyesítették.

Ilyen módon a műegyetem az 1871/2. tanévet még ugyan Budavárában, de már autonómiája birtokában nyitja meg és minden intézkedés megtörténik arra, hogy az 1872/3. tanévet már Pesten nyithassa meg.

A hivatkozott belső szervezeti szabályzat báró *Eötvös József* ismertetett törvényjavaslata szellemének megfelelően a műegyetemnek *technikai, gazdasági és kereskedelmi főiskola* jellegét adott.

Báró *Eötvös Lóránd* az 1872/3. tanévben atyjának gyűjteményéből a pénzügyre, nemzetgazdaságra és történelemre vonatkozó közel 1000 művet ajándékozott a műegyetemnek, mint ahol a közgazdasági tudományok művelésére nagy súlyt vetettek.

Contegner Károly 1873 okt. 15.-én tartott rektori zárójelentésében helyesen emeli ki: „növeli ezen becses munkáknak értékét azon körülmény, hogy azok ama férfinak kezén forogtak és magas szellemét foglalkoztatták, ki a magyar nemzetnek egyik dísze, öröme és dicsősége volt, kiben az ország minden tekintetben első vallás- és közoktatásügyi miniszterét, a József műegyetem pedig második alapítóját tisztelte.“

Az előrebocsájtottakból nyilván kitűnik, hogy *hazánkban a kereskedelmi tudományoknak főiskolai fokon való művelése először a műegyetemen történt.*

Természetes azonban, hogy a múlt század hetvenes éveinek elején a szükséges anyagi eszközök hiányában műegyetemünkön sem a technikai, sem a kereskedelmi tudományokat nem lehetett olyan mértékben ápolni, mint ahogyan az kívánatos lett volna.

Ebben az időtájban, 1872-ben, jelent meg *Mattekovits Sándornak* „a kereskedelmi szakoktatásról“ írt műve, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia a Dóra Szilárd díjjal tüntetett ki.

Mattekovits hangsúlyozza művében, hogy a kereskedő kiképzésére a gyakorlati élet tapasztalatai már nem elegendők, hanem, hogy a nemzet közgazdasági életében a hivatásánál fogva megillető helyet elfoglalhassa, tudományos kiképzésre van szüksége.

„Az iparnál ledőlt már a gyakorlati tanulás régi csigamenete, — írja —, a kereskedéssel sem lehet azt tovább megtartani.“ És noha a kereskedelmi tudományok fogalma még akkor nagyon bizonytalan volt, helyesen sorolja fel azokat a tudományokat, amelyek a kereskedő tudományos kiképzése szempontjából figyelembe veendőek.

Ilyenek: az általános műveltség szempontjából a *reáltudományok* (matematika, természettudományok), a *bölcsészet alapelvei* és a *közjog*; azután a *kereskedelmi alaptudományok*: a közgazdaságtan, a könyvviteltan, levelezés és kereskedelmi irály, kereskedelmi számtan, pénz-, súly- és mértékisme, árúisme, vámkezelés; továbbá a *kereskedelmi segédtudományok* ú. m. élő nyelvek tana, kereskedelmi történet, kereskedelmi földrajz, ipar- és kereskedelemügy, statisztika, kereskedelmi jog, váltójog, pénzügy és államháztartás.

Felemlíti, hogy „Magyarországon a kereskedelmi szakoktatás egészen a magán-tevékenységre van hagyva és azt lehet mondani, — mintha a mai eseteket előre látta volna — hogy részben a kereskedelmi szakoktatás nyereszkesedési célokra használtatik fel s az oktatásra nem elég gond fordítottatik.“

Ezután ismerteti az akkori kereskedelmi középiskolákat, a pesti kereskedelmi akadémiát, amely a pesti kereskedők közös törekvése által 1857-ben létesült, majd Röser Miklós kereskedelmi intézetét, a fiumei collegio nautico commerciale-t s egyéb magán-intézeteket.

Mindezekben az intézetekben a kereskedelmi felső szakoktatás akkor még figyelemre nem talált.

Van ugyan műegyetemünk — írja — melyen a kereskedelmi tudományok közül is több előadatik, „de részint azon körülmény, hogy a műegyetem e tantárgyakat leginkább az ipar szempontjából tárgyalatja, részint s pedig különösen miután a közönség körében általában alig van tudomás arról, hogy a műegyetemben a kereskedők bizonyos tárgyakban kellő kiképzést nyerhetnek; részint végre mert az említett tantárgyak még korántsem elegendők a kereskedő fensőbb kiképzésére: a műegyetemet mostani szervezetében sem lehet oly intézetnek tekinteni mely a kereskedelmi szakoktatás betetőzésére alkalmas lenne.“

Ha a főiskolai kereskedelmi oktatást külön e célra felállítandó *jelsőbb kereskedelmi és államtudományi* intézetben végeznék *Mattekovits* szerint mintegy 24 tanárra lenne szükség. Költségkímélés szempontjából tehát célirányosabb lenne erre a célra akár az egyetemet, akár a műegyetemet igénybe venni. Hozzáteszi, hogyha a műegyetemre jutna a kereskedelmi főiskolai oktatás, az intézetet multhatatlanul Pestre kellene áthelyezni.

Megvizsgálja továbbá, hogy miként illenék a műegyetem szervezetébe az általa vázolt tanterv.

Megállapítja, hogy a tantervbe felveendő szaktudományok a műegyetemen kevés kivétellel már is előadatnak.

„A műegyetemen — írja — csakis az általános műveltségre vonatkozó tudományok hanyagoltatnak el. A bölcsészeti tudományok közül egy sem taníttatik; az irodalomtörténetből csak a magyar adatik elő, a jogi szakmából az általános alapelvek, a magyar magán- és közjog nem taníttatik, már pedig e tudományszakok mind olyanok, melyeknek tudását a műszaki ágban működő egyenektől is követelni kell s melyek ezeknek is sok tekintetben előnyöket nyújtanak.“

„Tisztán kereskedelmi szempontból csak pár tantárgy előadását kellene megállandósítani.“

Matlekovits tanulmánya szerint a műegyetemen a szükséges kiegészítésekkel a kereskedelmi tudományok előadására legfeljebb négy s a politikai tudományokra legfeljebb két tanszék, összesen tehát hat tanár lett volna szükséges.

A Pestre való visszahelyezés után a műegyetemnek természetesen fő törekvése elsősorban a technikai osztályok megfelelő kialakítására irányult, hogy mielőbb elérje a külföldi legnevesebb technikai főiskolák szintjét s ily módon megszűnjék a műegyetemi hallgatóknak külföldre özönlése.

E cél elérésére is nagy akadályokat kellett elhárítania, hiszen 1872-ben építészeti és vegyészeti osztálya még csak papiroson volt meg s a mérnöki és gépészmérnöki fakultásokon is több új tanszék kreálása volt szükséges. Műegyetemünkön a technikai oktatás akkori keretei se voltak kiépítve s emellett a technikai tudományok rohamos fejlődésével is alig volt képes lépést tartani.

Ilyen körülmények között a gazdasági és kereskedelmi disciplinák szaporítása és kimélyítése csupán abban a mértékben történt meg, amily mértékben azt a technikai oktatás tette szükségessé.

A *statisztika, kereskedelmi földrajz és történelem* tanszékére a tudományegyetemre átment *Hunfalvy* János helyére 1872-ben dr. *Dobránszky* Péter kerül. Őt bízták meg 1877—1878-ban a köz- és vasútépítkezésekre és egyéb adminisztratív jellegű technikai ügyekre vonatkozó törvények és rendeletek előadásával. Ez az előadás az 1879/80. tanévtől kezdve *közigazgatási jog* címen ma is megvan a műegyetemi oktatásban.

Dobránszky-nak nyugdíjaztatásakor a *statisztika, kereskedelmi földrajz és történelem* tanszékét megszüntették s helyébe a *magyar közigazgatásjogi és magánjogi* tanszéket állították fel. E tanszékre 1881-ben dr. *Csiky Kálmán*-t nevezték ki rendes tanárnak.

Conlegner Károly 1877-ben nyugalomba vonulván, a *könyvviteltan és államszámado-lástan* tanszékére dr. *Ghiczy Géza*-t a gépészmérnöki osztálynak később kiváló dékánját hívták meg, aki 1885-ben elfogadván a kereskedelmi akadémia igazgatói állását, tanszékéről lemondott. Ekkor a tanszéket technikai tudományi tanszékké alakították át s azóta a *könyvviteltan*-t a műegyetemen meghívott szakférfiu adja elő.

A *Wagner* László halálával megüresedett *mezőgazdaság és erdőszettan* tanszékét szintén megszüntették s helyébe 1889-ben a *mezőgazdasági géptan* tanszékét szervezték. Ennek a tanszéknek első tanára *Lázár Pál* volt, utódja 1918. óta dr. *Szabó Gusztáv*.

1908-ban állították fel a *mezőgazdasági kémiai technológiai* tanszéket s arra dr. *Sigmond Eleke*-t nevezték ki.

A műegyetem fejlődéstörténetében az 1882/3. tanév ismét egy mérföldkövet jelent. A technikai oktatás igényeinek megfelelő szervezettel s nagy nehézségek legyőzése után végre saját épületében kezdi meg azt a működését, amelynek Magyarország közgazdasági életére áldásos hatásai csakhamar megnyilvánulnak.

Teljes erejét a mérnökök, építészek, gépészmérnökök és technikai vegyészek megfelelő kiképzésére fordítja, de egyszersmind résztvesz a középiskolai tanárok nevelésében is.

Az erőmegfeszítés, az igyekezet meghozta a várt gyümölcsöket. A technikusoknak külföldre vándorlása megszűnik. Idehaza a közszolgálatban, az iparban a műegyetemünkön végzett technikusok folyton tért nyernek és lassankint kiszorítják a XIX-ik század ötvenes éveiben beözönlött idegen elemeket. A magyar technikai egyetem valóban megteremti a magyar technikus kart.

Hogy ilyen körülmények között a műegyetem a kereskedelmi tudományok művelésére kevesebb súlyt helyezett, kiténik 1882. évi szervezeti szabályzatából is. Ekkor már csupán a kereskedelmi iskolai tanárjelöltekre volt figyelemmel. A szabályzat szerint ugyanis az *egyetemes osztály* „a tanári pályára készülőknek, valamint azoknak, akik a műegyetemen csak egyes tudományokkal óhajtanak tanulmányozni, felsőbb kiképzésükre alkalmat nyujt.”

A folyó század elejétől kezdve viszont, hogy a hallgatóságnak behatóbb közgazdasági kiképzést nyujtson, a műegyetem tanácsa a közgazdasági előadások számát fokozatosan szaporította.

Így gyarapodott a műegyetem programja: Magyarország iparstatisztikája, a kereskedelmi isme és a könyvvezetés, a politikai számtan, a birtokrendezési jogszabályok stb. tárgyak előadásával.

A műegyetem közgazdasági osztályának szervezése.

A XX. század második évtizedében a kir. József-műegyetem fejlődése szempontjából igen jelentős esemény a *közgazdasági osztály* megszervezése.

Amikor a magyar kormány a két új tudományegyetem — a debreceni és pozsonyi — felállítására vonatkozó törvényjavaslatot közzé teszi, az ország gazdasági érdekképviseletai a *közgazdasági egyetem* eszméjét vetik fel.

Országos mozgalom indult meg ebben az irányban, amely igazolta a műegyetem tanácsának helyes eljárását, amikor arra törekedett, hogy a közgazdasági tudományok a műegyetemen nagyobb terjedelemben taníttassanak.

A kormány is elismerte a hangoztatott kívánságok jogosultságát s az illetékes szakörök bevonásával, maga is behatóan foglalkozott az ügygel.

A kérdésnek ebben a stádiumában fölmerült az eszme, vajjon nem lehetne-e a műegyetemen *közgazdasági osztály* felállításával, tehát a legcélszerűbben és leggazdaságosabban kielégíteni mindazokat a kívánságokat, amelyek a közgazdasági kiképzésnek behatóbbá tételére vonatkoznak.

Az eszmét a műegyetem tanácsa egyhangúan s nagy örömmel magáévá tette s a mozgalmat a kormány is rokonszenvesen fogadta.

A vonatkozó emlékiratot a kir. József-műegyetem tanácsa 1912. évi június 21-én tartott üléséből terjesztette fel gróf *Zichy* János akkori kultuszminiszterhez, aki azt teljes egészében magáévá tette. A műegyetem 1913. évi költségvetésébe a műegyetemi közgazdasági osztály felállítására első részletül 30 ezer K.-ás tételt vett be és ezzel az osztály létesítését biztosította.

Rados Gusztáv az 1912/3. tanévet megnyitó rektori beszédében erről az elhatározásról így emlékezik meg: „Alig találunk szavakat gróf *Zichy* János miniszter úr e bölcs kormányzati intézkedésének méltó meghálálására, amellyel semmivel sem kisebb jogcímet szerzett a maradandó alkotásokban gyökerező dicsőségre, mint azzal a nagy korszakos tettével, mellyel hazánknak egy csapásra két új egyetemet teremtett s kulturánk jövőjére új fényes perspektívát nyitott. Mert a közgazdasági osztály felállításával nemcsak a közgazdasági egyetem kóválygó és határozatlan kérdését legcélrányosabb, legtöbb eredményt ígérő s a közgazdasági érdekképviseletek és a törvényhozás intencióit legjobban kielégítő és leggazdaságosabb módon oldotta meg, nemcsak műegyetemi oktatásunknak új célokat tűzött ki, hanem ezenfelül alkalmat teremtett arra is, hogy a magyar értelmiség tehetősebb része, mely eddig kizáróan jogi tanulmányokra volt utalva, ezentúl jövendő hivatásának és a hazai közgazdasági szükségleteknek megfelelő kiképzésében fog részesülni.”

A műegyetemi közgazdasági osztály felállítását *Ferenc József* király öfelsége Bécsben, 1914. évi február 14.-én kelt legmagasabb elhatározásával hagyta jóvá s ugyanakkor erősítette meg szervezeti szabályzatát is. E legfelsőbb elhatározás kieszközlésében dr. *Jankovich* Béla akkori kultuszminiszternek volt nagy érdeme.

A legfelsőbb jóváhagyást nyert szervezeti szabályzatnak fontosabb megállapításai a következők:

2. §. „A közgazdasági osztály célja: közgazdasági szakférfiak tudományos kiképzése rendszeres tanítás útján.

A közgazdasági osztályon *egy-éves* és *négy-éves* tanfolyam szervezendő.

Az *egyéves* tanfolyam e szervezeti szabályzat életbeléptetésével egyidejűleg felállítandó.

A négyéves tanfolyam később lesz szervezendő, akkor, amikor a magyar kir. József-műegyetem előterjesztésére a vallás- és közoktatásügyi miniszter életbelépteti. E tanfolyamon a rendes hallgatóknak felvétele ugyanazon feltételekhez lesz kötendő, mint a műegyetem többi osztályain.

3. §. Az egyéves tanfolyam alkalmat ad elsősorban *a)* a műegyetemet és *b)* a bányászati és erdészeti főiskolát, azután *c)* a keleti kereskedelmi akadémiát, *d)* a budapesti, illetve kolozsvári kereskedelmi akadémia felsőbb tagozatát (akadémiai évfolyamát), *e)* a fiumei kiviteli akadémiát, *f)* a gazdasági akadémiát végzetteknek, vagy *g)* a hasonló jellegű külföldi főiskolai végzettséggel bírónak az általános és alkalmazott közgazdaságtan, pénzügytan, statisztika és társadalomtudományokban való felsőbb kiképzetésre és az e tárgyakkal kapcsolatos jogi és kereskedelmi ismeretekben való jártasság szerzésére.

A négyéves tanfolyamon mind e képzés még részletesebb lesz és azonkívül a matematika, a természettudományok és technikai tárgyak is encyklopédikusan fognak taníttatni.

A magyar kir. József-műegyetem előterjesztést tehet a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez olyan közgazdasági jellegű, magasabb képesítő tanfolyamok szervezésére, melyekre a hazai oktatásnak és a gyakorlati életnek szüksége van (pl. kereskedelmi tanárképzés, pénzügyi revizorok képzése stb.).

5. §. Ezidőszerint a közgazdasági osztályon a következő tanszékek vannak rendszeresítve:

- 1 tanszék a nemzetgazdaságtanra és pénzügytanra (a műegyetemen máris rendszeresített nemzetgazdaságtani tanszék);
- 1 „ az alkotmány és közigazgatási jogra és jogi encyklopédiára, (a műegyetemen máris rendszeresített közigazgatási jogi és jogi encyklopédiai tanszék);
- 1 „ a közlekedésügyre és vasútépítéstanra,
- 1 „ az alkalmazott közgazdaságtanra és statisztikára;
- 1 „ az alkalmazott közgazdaságtanra és szociálpolitikára;
- 1 „ a II. jogi encyklopédiára.

E tanszékek száma a szükséghez képest szaporítható vagy csökkenthető.

7. §. A közgazdasági osztály közgazdaságtudományi oklevelet állít ki, amely a közgazdaságtudományi szigorlat alapján szerezhető meg.

Azok, akik építészeti, mérnöki, gépészmérnöki, vegyészmérnöki, bányamérnöki, fémkohó-, vaskohó-, vagy erdészmérnöki oklevelet és ezenkívül közgazdaságtudományi oklevelet is szereztek, a közgazdaságmérnöki címet viselhetik.

9. §. A műegyetem azokat, akik közgazdaságtudományi oklevelet szereztek és közgazdasági téren számottevő irodalmi működést fejtettek ki, esetleg egy évi sikeres szemináriumi munkát végeztek, a közgazdaságtudományi doktori szigorlat alapján doktorokká képesíti.

11. §. A közgazdaságtudományi doktori cím a gyakorlat tekintetében külön jogokat nem ad, csak magasabb tudományos fokot állapít meg.

13. §. A közgazdasági osztályba a műegyetem többi osztályai egy-egy képvisellettal megbízott tagot küldenek ki, akik a közgazdasági osztály beltagjai.

Kétségtelenül alapos megfontolásnak eredménye volt, hogy 1914-ben a közgazdasági tudományoknak intenzívebb művelésére nálunk a műegyetemet tartották legalkalmasabbnak.

Arra nem is gondoltak, hogy erre a célra különálló főiskolát, illetőleg egyetemet állítsanak fel.

Mattekovits idézett művében már 1872-ben kimutatta, hogy mennyivel gazdaságosabb a közgazdasági oktatást egyetemhez vagy műegyetemhez kapcsolni, mint erre a célra külön felsőbb kereskedelmi és államtudományi intézetet felállítani.

A hivatkozott szervezeti szabályzat szerint egyelőre a főiskolát végzettek számára felállított közgazdasági osztály céljaira a műegyetemen hat tanszék igénybevétele volt szükséges. Ebből azonban kettő: a nemzetgazdaságtani és közigazgatási jogi tanszék már a technikai oktatás érdekében rendszeresítve volt. A harmadikat, a közlekedés- és vasútépítéstan tanszéket megint a technikai oktatás eredményesebbé tétele szempontjából úgyis rendszeresíteni kellett volna. Ma ez a tanszék, minthogy működésének nagyobbik része mér-

nökök kiképzésére esik, a mérnöki fakultásba van beosztva. Ugyancsak időközben, mint-hogy a négyéves tanfolyam felállítása mindeztideig nem történt meg, a *II. jogi encyklopédiai* tanszék a *II. hidépítéstani* tanszékké minősített át.

Ilyesmódon a műegyetemen az egyelőre főiskolát végzettek számára felállított *közgazdasági* fakultás csupán két új közgazdasági tanszék felállítását tette szükségessé. Ezek közül is az egyik tulajdonképpen visszaállítás volt, mert, amint fentebb ismertettük, a műegyetemen 1857-től 1881-ig már volt statisztikai tanszék.

Nem hisszük, hogy még máshol kerek e világon volna olyan főiskolai osztály, mely lehetően tökéletes munkamegosztással aránylag olyan kevés terhet róna az államháztartásra, mint a kir. József-műegyetemnek közgazdasági fakultása.

Ez a példa is mutatja egyébként, hogy aránytalanul kevesebb költséggel lehet megfelelő közgazdasági kiképzést nyújtani, ha az nem különálló intézetben, hanem technikai főiskolán vagy egyetemen történik.

Más kérdés, hogy mennyiben előnyösebb a közgazdasági kiképzést a műegyetemen megadni, mint az egyetemen.

A műegyetemi közgazdasági fakultás felállításával tulajdonképpen nálunk ebben a kérdésben a döntés megfontolva megtörtént.

Nyilvánvaló ugyanis, hogy a közgazdasági tudományoknak beható művelésére a különböző főiskolák közül a műegyetem egyenesen predesztinált.

A műegyetemi oktatás természeténél fogva rugalmasabb, kevésbé merev, mint az egyetemi oktatás. Kapcsolata az élettel kezdettől fogva sokkal szorosabb, mint az egyetemi oktatásé.

Amíg az egyetem eredetében kizárólag a tudományok elvontabb művelésére szolgált, addig a műegyetemek keletkezésüket egyenesen annak a szükségletnek köszönhetik, hogy a gyakorlati élet nyújtotta problémákat tudományos alapon kellett megoldani.

A műegyetemek, hogy hivatásuknak megfelelőhessenek, az élettel való kapcsolatukat szorosán megőrzik, ennél fogva tananyaguk is az élet szükségletei szerint fejlődik azzal az élénkséggel, amely a tudományos technika fejlődését jellemzi. Az élet által egyre jobban előtérbe tolt közgazdasági tudományok oktatási szükségletének tehát a műegyetemek könnyebben és jobban képesek megfelelni, mint az egyetemek.

Az intenzívebb felsőbb közgazdasági oktatásnak a műegyetem körébe való utalását egy másik a tudomány fejlesztése szempontjából felettebb fontos szempont is megokolja.

A műegyetemi oktatás ugyanis a közgazdasági ismereteket a közgazdasági tudományok természetének megfelelőbb kapcsolatban képes művelni és közölni. A tudományos technika fejlődése és a közgazdasági élet jelentőségének emelkedése között ugyanis természetes és behatóbb művelése ezt a kapcsolatot kétségtelenül még inkább érvényre juttatja.

Nyilvánvaló, hogy ennek a kapcsolatnak éppen a közgazdasági tudományok fejlesztése szempontjából nagy a fontossága. A közgazdasági tudományoknak a technikai tudományokkal karöltve matematikai és természettudományi alapokon nyugvó tudományos szellemben való művelése és ápolása a tudományfejlesztés szempontjából valóban nagy jelentőségű.

Műegyetemünk közgazdasági fakultásának teljes kiépítése azok számára, akik, hogy magasabb fokú közgazdasági kiképzést nyerjenek a középiskolából közvetlenül a főiskolára kívánnak jutni, amiként a szervezeti szabályzat is megállapítja, a négyéves tanfolyam felállítását is szükségessé teszi.

Ez a négyéves tanfolyam a közgazdasági kiképzésnek nyilván általánosabb megoldását fogja nyújtani és matematikai, természettudományi, meg technikai ismereteken alapulva a közgazdasági tudományok és gyakorlati ismeretek oly részletes tanítására ad alkalmat, amilyen eddig nálunk főiskolán elérhető nem volt.

Csak alapvető, rendszeres közgazdasági képzés adhatja meg a közgazdasági élet gyakorlati embereinek azt a körültekintést, mellyel, a teljes felelősség érzése és a vezetés képessége együtt jár. Ily általános közgazdasági képzés azonban nem szorítkozhatik csupán elvont elméleti tanokra, történeti fejtegetésekre és lélektani magyarázatokra, hanem ki kell terjeszkednie a hazai közgazdaság és a világgazdaság részletes ténybeli ismertetésére. Feladata, hogy a gazdasági élet intézményeit és vállalatait leírja, a folyton fejlődő tudományos technikának kihatását a gazdasági tényezőkre tanulmányozza, a gazdasági tények egymás mellé sorakozásában és változásukban észlelhető törvényszerűségeket felismerje, az öntudatos kritikát és az ebből eredő elhatározási és cselekvési képességet fejlessze.

Hazánkban az ilyen gyakorlati életpályákra előkészítő főiskolai kiképzésnek fokozottabb a jelentősége, mert ilyesmódon, amint a legnagyobb magyar a *Minimum kérdése* című fentebb hivatkozott cikkében már 90 esztendővel ezelőtt hangsúlyozta: „jómódú ifjaink valami mások is lehetnének, mint jogászok, valami másra is kiképezhetnék magukat, mint jogászságra.“

Földbirtokosaink, tisztviselőink s általában középosztályunk gyermekei ilyen főiskolai kiképzés hiányában, anélkül, hogy hivatásszerű jogászok kívántak volna lenni, az egyetemek jogi fakultásait tömegesen látogatták és látogatják. Minthogy pedig tanulmányaik folyamán a gyakorlati gazdasági életpályákon elsősorban fontos közgazdasági képzésben nem részesültek, vállalkozókedvet és kezdeményező bátorságot tanulmányaikból nem merítettek, jogi tanulmányaik befejezése után mintegy kényszerűségből a hivatalok felé tódulnak, melyekre őket minősítésük képesíti. Pedig kétségtelenül hazánk jövő fejlődése nagyrészt attól függ, hogy a társadalom megerősödjék, hogy erőket gyűjtve, saját kezdeményezéséből vállalkozzék s ne várjon minden alkotást és szervezést az államtól s boldogulását ne keresse majdnem kizárólag a hivatali pályákon.

A viszonyok alapos mérlegelésének, bölcs megfontolásnak eredménye tehát a műegyetem közgazdasági fakultásának felállítása s ilyen módon a műegyetemnek a technikai és közgazdasági tudományok egyetemévé való fejlesztése.

A m. kir. József-műegyetemnek ma érvényes és 1916. évi július hó 19.-én kelt legfelsőbb elhatározással megerősítést nyert szervezeti szabályzata szerint:

1. §. A m. kir. József-műegyetem a technikai és közgazdasági tudományok egyeteme. Neve Magyarország nagy nádorának, József főhercegnek emlékét őrzi.

3. §. A műegyetem célja: technikai és közgazdasági szakférfiak tudományos kiképzése rendszeres tanítás útján.

A magyar tudománypolitikának nagy eredménye, hogy Magyarország a technikai és közgazdasági tudományok egyetemének megteremtésével is úttörő volt.

A német műegyetemek átalakulása technikai és közgazdasági főiskolákká.

A természettudományok laboratóriumi oktatása a XVIII. század második felében legelőször hazánkban a selmeci bányásziskolában vert gyökeret. Ennek a magyarországi technikai iskolának módszerét vették mintául a franciák az 1794-ben alapított leghíresebb technikai intézetüknek, szellemi téren a francia forradalom legkiválóbb alkotásának, az *école polytechnique*-nek kialakításakor.

A XX. század elején műegyetemünknek a technikai és közgazdasági tudományok egyetemévé való fejlesztése mutatkozott ilyen mintául veendő alkotásnak.

Közvetlenül a világháború után Németországban kezdenek foglalkozni a technikai főiskolák olyan értelmű reformjával, amilyen a budapesti műegyetemen 1914-ben történt.

A XIX. század utolsó esztendejében adományozza a német császár a porosz technikai főiskoláknak a doktorrá avatás jogát.

Emlékezetesek a kitüntetést megköszönő küldöttségnek tett kijelentései: „Örömmre szolgált, hogy a technikai főiskolákat kitüntethettem. A technikai főiskolákat az előtérbe szeretném helyezni, minthogy nagy feladatokat kell megoldaniok, nem csupán technikai, hanem nagy szociális feladatokat is. Mindezek a feladatok idáig nincsenek úgy megoldva, ahogy szeretném.“

„A munkához, a munkához s általában az iparhoz való sokféle vonatkozásuk következtében nagy befolyást gyakorolhatnak a szociális viszonyokra. Azért a jövőben is nagy feladatokra vannak hivatva; az eddigi irányzatok, sajnos, szociális tekintetben nem sikerültek.“

„Tanítványaik előtt világossá kell tenni a munkások iránt való szociális kötelességeket s nem szabad figyelmen kívül hagyni a nagy általános feladatokat. Fordítsák minden erejüket a nagy közgazdasági és szociális feladatokra. Számítok önökre, munkában és elismerésben nem lesz hiány.“

A császári szavakat a német technikai főiskolák megértették. A közgazdasági tudományokat intenzívebben kezdik művelni, a technikai főiskolai oktatásnak olyan értelmű reformja azonban, amilyen 1914-ben nálunk történt, a világháború utánra maradt.

Tudományos technika és közgazdaság nem választható el egymástól, a közgazdasági tudományok tehát fölöttébb kedvező talajt találnak a technikai főiskolákon.

Érthető ennél fogva, hogy a porosz nemzetgyűlésen felmerült a kívánság, hogy a technikai főiskolákon a széleskörű közgazdasági kiképzés lehetséges legyen.

A reformtörekvéseket szisztematikusan foglalta össze 1921-ban H. Aumund, akkor a danzigi, ma már a charlottenburgi műegyetem tanára, „Die Hochschule für Technik und Wirtschaft. Massnahmen zur Reform der Technischen Hochschulen“ című értékes tanulmányában.

Aumund a technikai főiskolát, hasonlóan, mint a budapesti műegyetemen történt, a közgazdasági tudományok széleskörű művelése által *technikai és közgazdasági* főiskolává kívánja átalakítani. E célból a technikai főiskolákon *közgazdasági fakultás* felállítását sürgeti, amelynek feladata volna általános közgazdák, szabadalmi ügyvivők, iparfelügyelők, biztosítási tisztviselők, ipariskolai és kereskedelmi iskolai tanárok stb. kiképzése.

A vonatkozó tanulmányi rendet a charlottenburgi technikai főiskola javaslata szerint állították össze.

Aumund reformtervezetét Németországban az érdekelt körök nagy megértéssel, addig soha nem tapasztalt érdeklődéssel tárgyalták. A porosz kultuszminiszter elismerését fejezte ki a reformtervezet kitűnő volta fölött s ennek következtében annak fokozottabb is lett a jelentősége.

A felmerült tervnek a tudományos egyesületekben s a porosz nemzetgyűlésen széleskörű tárgyalása azzal az eredménnyel járt, hogy a technikai főiskoláknak hasonló értelmű fejlesztését az összes német államokban szükségesnek jelezték.

Münchenben és Drezdában a technikai főiskolának ilyértelmű kiépítése meg is előzte a berlinit.

A németek jól tudják, hogy a gyakorlatba kilépő mérnököknek legalább fele olyan működési területre jut, ahol a technikai feladatok mellett a tevékenység súlypontja tulajdonképpen közgazdasági kérdésekre esik.

Hangoztatják, hogy az iparban, a kereskedelemben, nemkülönben a közigazgatásban közgazdasági kérdésekben jártas mérnökökre és technikailag iskolázott közgazdákra különösen szükség van. A tapasztalat ugyanis azt mutatja, hogy olyan közgazdák, akik technikai ismeretek nélkül szűkölködnek, a közgazdaság nem sok hasznát veszi.

A technikai főiskolák reformja tárgyában tartott konferencián a német kemikusok egyesületének elnöke hangsúlyozta, hogy a kémiai iparban vezetőkül olyan kemikusokra van szükség, akiknek érzékük van a közgazdasági kérdések iránt, akik tehát a közgazdasági tudományokban járatosak.

Ma már általában elismerik, hogy az egymást kölcsönösen megértő s támogató közgazdaságilag is kiképzett német technikus és a technikailag is iskolázott német kereskedő a legjobb organizátor a világon. Ezek megfelelő kiképzésére tehát Németország nagy súlyt helyez. Éppen azért igen célszerűnek tartják a technikai főiskolákon a közgazdasági fakultás felállítását.

A *berlini* (charlottenburgi) technikai főiskolán a *gazdaságtudományi* nyolcszemeszteres tanulmánymenet az *általános tudományok fakultása* keretében van szervezve, amint a vonatkozó program kifejezi: „ein wirtschaftswissenschaftlicher Studiengang mit technischem Einschlag eingerichtet.“

Az előadások a hozzájuk tartozó gyakorlatokkal kapcsolatban, *három* főcsoportba oszlanak, ú. m.: 1. matematikai, természettudományi és technikai, 2. gazdaságtudományi és 3. jogtudományi csoportra.

A természettudományi és technikai tárgyak úgy, amint műegyetemünkön a négyéves tanfolyam bevezetésére van tervezve, encyklopédikusan adatnak elő.

Az első csoportban rendes tárgyak: általános kísérleti fizika gyakorlatokkal, kémia, mechanikai technológia, a mechanika elemei és szerkezeti elemek, az erő és munkagépek elemei, az elektrotechnika elemei, gyári organizáció, a magas és mély építés elemei.

A gazdasági tudományokban a közgazdasági tudományok mellett nagy súlyt vetnek az üzemgazdaságtanra.

Az összes hallgatókra kötelező közgazdaságtani és üzemgazdaságtani tudományágakon kívül azok számára, akik egyik vagy másik, közgazdaságtani vagy üzemgazdaságtani irányban kívánják tanulmányaikat kimélyíteni, számos megfelelő speciális kollégium áll rendelkezésre.

A *müncheni* technikai főiskolán külön *gazdaságtudományi osztály* van rendszerezítve, amelynek célja közgazdák kiképzése, kereskedők tudományos továbbképzése és szaktanárképzés.

A gazdaságtudományi osztályon :

a) 8 szemeszteres tanfolyam van a *közgazdák* kiképzésére és

b) 6 szemeszteres, illetőleg rövidített 4 szemeszteres tanfolyam van a *kereskedők tudományos továbbképzésére*.

A rövidített 4 szemeszteres tanfolyamra a kereskedő hallgatók felvétele ú. n. „kis matrikulával“ történik. E tanfolyam elvégzése után ú. n. *kereskedői vizsgát* tehetnek.

A *kereskedői diplomavizsgára* való bocsájtáshoz a *hat* szemeszteres tanfolyam elvégzése szükséges. A szenátus hozzájárulásával erre a vizsgára olyanok is bocsájtathók, akiknek nincs ugyan 9 osztályú középiskolai érettségi bizonyítványuk, de a *kereskedői vizsgát* a *müncheni* technikai főiskolán legalább „igen jó“ minősítéssel letették és azután ugyanott legalább még *két* féléven át a kereskedői szakon hallgatók voltak.

Az előadások csoportosítása általánosságban egyezik a *berlini*-vel.

Mindazokat a technikai tantárgyakat, amelyek a berlini gazdaságtudományi 8 szemeszteres tanulmányi menetben föl vannak véve, a közgazdák kiképzésére szolgáló szintén 8 szemeszteres tanfolyamon *München*-ben szintén előadják. Sőt itt fokozottabban van kiemelve a kémiai technológia a kémiai nagy iparral kapcsolatban, valamint az erő-előállítás és az energiagazdálkodás is.

A kereskedői szakon 4, illetőleg 6 féléven át nyilván kevesebb tantárgyat adnak elő, mint a közgazdák számára megállapított 8 szemeszteres tanulmánymenetben. Természetesen azonban mindazokat az ismereteket közlik velük, amelyeket a szintén 4, illetőleg 6 szemeszteres tanfolyamra berendezett német kereskedelmi főiskolákon nyerhetnek, mégis azzal a különbséggel és előnnyel, hogy a technikai főiskolán mechanikai és kémiai technológiai előadásokat megfelelő kísérletekkel hallgathatnak.

A *drezdai* műegyetemen a széleskörű közgazdaságtudományi kiképzés a főiskolának ú. n. *kulturtudományi osztályán* történik. Ez az osztály az egyetemek filozófiai fakultásának felel meg.

Ebben az osztályban történik a filozófia, a pedagógia, a történelem, a gazdasági, jogi és vallástudományok, a műtörténet, a zenetörténet, az irodalmi és nyelvtudományok művelése, valamint a közgazdák és szaktanárok kiképzése.

Hasonló osztályra gondolt báró *Eötvös* József annakidején a Műegyetem újjászervezésére vonatkozó fentebb ismertetett törvényjavaslatában.

A kulturtudományi osztályban a diplomát megszerezni óhajtó közgazdák számára a tanulmányi menet épűgy mint a szaktanárok számára 8 szemeszteres.

Az előadások csoportosítása önként értetődően általában egyezik a berlinivel és a münchenivel.

A budapesti kir. magyar tudományegyetemi közgazdaságtudományi kar és a műegyetem.

Budapesten szintén a világháború után, 1920-ban, állítják fel a tudományegyetemi közgazdaságtudományi kart mint önálló intézetet négy éves tanfolyammal, annak ellenére, hogy *hat* esztendővel korábban műegyetemünkön már közgazdaságtudományi osztály létesült s legfelsőbb jóváhagyással megerősített szervezeti szabályzata szerint, amint fentebb ismertettük, az egyelőre főiskolát végzettek számára felállított egyéves tanulmányi menet, a középiskolát végzettek számára négyéves tanfolyammal lett volna kiegészítendő.

Ma, amikor e karnak a műegyetemhez való kapcsolásáról van szó, nem kívánjuk az okokat keresni, hogy a különálló kar felállítása helyett miért nem történt meg a legtermészetesebb módon s az államnak legkisebb kiadást okozva műegyetemünkön a négyéves közgazdasági tanulmánymenet bevezetése.

Egyet azonban mindenesetre hangsúlyoznunk kell, hiszen a tervbe vett csatlakozás bizonyítja legekleatásabban, hogy 1920-ban a műegyetemnek a mellőzése semmi esetre sem történt azért, mintha a műegyetemi közgazdasági oktatás sikeres volta ellen merülhetett volna fel észrevétel.

A műegyetem mindig csendben végezte és végzi kötelességét s talán ez az oka, hogy sokan 1920-ban nem is tudták, hogy már 1914 óta van közgazdasági osztálya, amely

kizárólag tudományos fokozat megszerzését teszi lehetővé, minthogy megfelelő törvényes intézkedés hiányában közhivatali állásokra minősítést nem ad.

Kétségtelen azonban, hogy az életben való boldogulás szempontjából nem lehet a tudományos fok közömbös.

Különösen az anyagi termeléssel összefüggő pályákon, ahol a technikai és gazdasági munkát irányítóknak és vezetőknak tudása a vállalkozás anyagi eredményében közvetlenül érvényre jut, nyilván nem lehetnek közömbösek azok az ismeretek, amelyeket a kir. József-műegyetem közgazdasági fakultása nyújt.

A társadalom, nagyobb vállalatok honorálják is a műegyetem közgazdasági osztályán szerzett kiképzést. Alig van Magyarország közgazdasági életében nagyobb jelentőségű, nem állami intézmény, ahol a műegyetem közgazdasági osztálya végzett hallgatóival úgy a vezető, mint általában az önálló hatáskört végző állásokban ne találkoznánk.

A gazdasági érdekképviseletek működésében a műegyetem közgazdasági osztályának végzett hallgatói kimagasló szerephez jutottak. Teljesen érthető is ez az állapot, minthogy a világháború után kiélesedett versenyben szükség van oly egyénekre, akikben egyesül a technikai és közgazdasági tudás.

Nyilvánvaló, hogy ezt a tudást csupán műegyetemünk nyújthatja.

Annál felőtlőbb, hogy az állam mindezt nem honorálta ezt a kiképzést, szemben a közgazdaságtudományi karéval.

Pedig kétségtelen, hogy a kir. József-műegyetem az államnak is fokozottabb mértékben hozna hasznot, ha az állami és községi adminisztrációban, a kor szükségletének megfelelően, nagyobb mértékben igénybe venné a technikaival párosult közgazdasági intelligenciát.

Kultuszministerünk tudománypolitikájának kitűzésében nagy körültekintéssel, bölcs előrelátással jár el és a műegyetem kulturális működését, valamint ennek keretében a műegyetemi közgazdaságtudományi oktatás sikeres voltát ismeri el és honorálja, amikor az egyetemi közgazdaságtudományi kar talpraállítását a nemzet javára a műegyetembe való kapcsolással kívánja elérni.

Kétségtelen azonban, hogy az egyetemi közgazdaságtudományi karnak egyszerűen a műegyetemhez csatolása még nem jelentheti a talpraállítást, hanem a közgazdaságtudományi karnak nyilván oly módon kell a műegyetem szervezetébe bekapcsolódnia, hogy a műegyetem eddigi sikeres működése meg ne béníttassék s az oktatás színvonala ne csökkenjen.

Nyilvánvaló, hogy a helyesen végrehajtott beolvasztásból csak haszna lehet a köznek, ha ellenben a csatlakozás nem megfelelő módon történék s ennek következtében a műegyetemi oktatás nivója süllyedne, az egyesítésnek nagy lenne az ára, kárát vallaná az ország.

Ennek pedig nem szabad megtörténni.

A kir. József-műegyetem, ha rákerül a sor, lankadatlan fáradságos munkával kiérdemelt erkölcsi tőkéjére támaszkodva kollégialis szeretettel fogadja kebelébe a szintén nemes célokért küzdő s elvitázhatatlanul nagy buzgalommal dolgozó közgazdaságtudományi kart, de hogy kellő eredményt lehessen elérni, természetesen *conditio sine qua non*, hogy az a *műegyetem szellemének és szervezetének megfelelően átalakítva kapcsolódjék be.*

Az átalakítás módjaitól a kérdés mai stádiumában nyilván csak nagy általánoságban lehet hozzászólni. Szükséges azonban máris az elvi szempontokat röviden kiemelni.

Az egyetemi közgazdaságtudományi karnak mai szervezetében három szakosztálya van, amelyek mindegyikén a rendes tanfolyam négy esztendő. Ezek: 1. a *közigazgatási és külképviseleti*, 2. a *mezőgazdasági* és 3. a *kereskedelmi* szakosztály. Szerves része továbbá a kereskedelmi iskolai tanárképző intézet.

A mezőgazdaságnak nálunk fokozottabb jelentősége következtében megokolt, hogy hazánkban a vonatkozó tudományágakban a legmagasabb tudományos kiképzés a műegyetemen történjék.

Ehhez a kiképzéshez a műegyetemen nem kis mértékben fognak hozzájárulni egyrésről közismert tudományos buvárkodásaikkal a *mezőgazdasági géptan* és a *mezőgazdasági kémiai technológia* érdemes tanárai, másrésről a műegyetem közgazdasági osztályán fennállása óta az e tárgykörre vonatkozó rendszeresített tartalmú előadások.

Nézetünk szerint tehát a közgazdaságtudományi karnak a műegyetembe való beolvasztása esetén megokolt a műegyetem kebelében önálló *mezőgazdasági osztály* szer-

vezése, amelynek a kulturmérnöki kiképzés szempontjából is megvolna a jelentősége. Ennek az osztálynak felállítása után ugyanis a kulturmérnököknek nem kellene igénybevenni a magyaróvári gazdasági akadémiát.

Ilyen osztály több külföldi műegyetemen van, így évtizedek óta kiváló sikerrel működik a *zürichi és müncheni* technikai főiskola mezőgazdasági osztálya.

Az egyetemi közgazdaságtudományi kar *közigazgatási és külképviseleti*, valamint a *kereskedelmi* szakosztálya legcélszerűbben a műegyetem mai közgazdasági osztályával egyesülne oly módon, hogy ez az osztály, amint szervezeti szabályzata is megállapítja, négyéves tanfolyammal bővítenék ki.

A műegyetem *közgazdasági osztályának* ilyes módon való teljes kiépítése pótolná az egyetemi közgazdaságtudományi kar mai 1. és 3. szakosztályát.

A műegyetem előtt a négyéves tudományos közgazdasági oktatás bevezetése esetén eleitől fogva az a cél lebegett s ahhoz nyilván ma is ragaszkodik, hogy közgazdasági osztályának hallgatói a közgazdasági, technikai és jogi tudományokban alapos kiképzést nyerve, éppúgy megállják helyüket a közigazgatásban, mint a gazdasági tevékenységben s természetesen a kiválók a közgazdasági tudományok tovább fejlesztésére is képesek legyenek.

Ugyanezen alapelvek figyelembevételével szervezték meg a német technikai főiskolák is a közgazdasági tudományos kiképzést.

Amint az előzőkben kifejtettük, hazánkban a kereskedelmi tudományoknak főiskolai fokon való művelése először a műegyetemen történt.

A kiképzés időtartamában azonban eleitől fogva lényeges különbség volt a technikai és kereskedelmi szak között.

Az 1871/72. tanévben egyetemi rangra emelt műegyetem *egyetemes osztályának*, amelyben „a szakosztályokra vagy a gazdasági, műipari és kereskedelmi osztályokra készülők hivatásukhoz képest magasabb kiképzést” nyertek, két évfolyama, a *technikai* osztályoknak pedig ezenfelül még *három* évfolyama volt. A *kereskedelmi* szakon eszerint a főiskolai kiképzés két év alatt, a *technikai* szakon pedig öt év alatt történt.

A *technikai* szakon, noha a technikai tudományok fejlődése éppen az elmúlt ötven év alatt rendkívül nagymértékű volt, az ifjú évek becsét tartva szem előtt, tehát nemzetgazdasági szempontból az oktatás koncentrálásával a kiképzés tartamát *négy* esztendőre szorítottuk le, úgy hogy végeredményben a *technikai szakon* a tudományos kiképzés kétszerannyi időt vett igénybe, mint a *kereskedelmi* szakon.

Hogy a *kereskedelmi* szakon az eredményes főiskolai kiképzésnek korántsem szükséges annyi ideig tartani, mint a *technikain*, vagy az általános *közgazdaságin*, amelyen természetesen a kereskedelmi tudományok is jelentőségükhöz mértén műveltetnek, bizonyítják úgy a német kereskedelmi főiskolák, mint a világháború után megszűnt hasonló jellegű magyar intézetek (a budapesti és a kolozsvári kereskedelmi akadémia felső tagozata, a keleti akadémia és a fiumei exportakadémia), amelyek általában *két* évfolyamosak voltak.

Az ezekből a kereskedelmi főiskolákból kikerült tudományosan képzett kereskedők a magyar közgazdasági életben általában beváltak, sokan közülük vezető állásokba jutottak.

A fentebbiekben ismételve kiemeltük a kereskedők tudományos kiképzésének jelentőségét, sohasem gondoltunk azonban arra, hogy a kereskedelmi tudományokban való alapos kiképzésre annyi idő volna szükséges, mint a *technikai* vagy az általános közgazdasági tudományokban.

Meggyőződésünk szerint az egyetemi közgazdaságtudományi karnak *kereskedelmi szakosztálya* feltétlenül túltengésbe jutott azzal, hogy más, kevesebb évfolyamú kereskedelmi főiskola hiányában olyan hallgatóságot kényszerített négyesztendős tanfolyamra, amilyen hallgatóság világháború előtt megfelelő főiskolai kiképzést nyert két esztendő alatt.

Végeredményében ez a rendszer a hallgatóság mesterséges szaporítását, anyagi és erkölcsi javak pazarlását jelenti, mert nem veszi tekintetbe az ifjú évek értékét, ezt a megbecsülendő kincset, s amikor felesleges módon meghosszabbítja a kiképzés időtartamát, éppen nemzetgazdasági szempontokat hagy figyelmen kívül.

Az oekonomia principiumát oktatási berendezéseinkben is figyelembe kell venni, ma még fokozottabb mértékben, mint a világháború előtt.

Természetes, hogy az egyetemi közgazdasági karnak ezen a szakosztályán van a legtöbb hallgató, minthogy a háború előtti kereskedelmi főiskolák mind megszűntek s mint-

hogy kereskedelmi érettségivel más egyetemre rendes hallgatónak beiratkozni nem lehet. Nem csalódunk azonban, hogy ez a nagyszámú hallgatóság éppen középiskolai előképzésénél fogva nem emelte az egyetemi közgazdasági tudományi kar oktatásának szintjét.

Németország fokozottabb mértékben méltányolja a tudományosan képzett kereskedőt, főképpen, ha ez technikai ismeretekkel is rendelkezik. Öröndetesen tapasztalják, hogy a német technikus a német kereskedővel karöltve megveti lábát Kis-Azsiában, Marokkóban, Ausztráliában, Dél-Afrikában, francia és angol befolyás alatt levő területeken, de ott senkinek sem jutott eszébe a kereskedőnek tudományos kiképzését majdnem kétszer annyi időre kiterjeszteni, mint amennyire szükség van.

Ismertettük a *müncheni* technikai főiskolán a négy év előtt szervezett *kereskedői szak* tanmenetét. Ott a kereskedők tudományos továbbképzése négy, illetőleg hat félév alatt történik. A háború után a német kereskedelmi főiskolákon a kiképzés menetében annyiban történt módosítás, hogy a praktikus kereskedők tudományos továbbképzésére megelégednek négyszemeszteres tanulmánymenettel, a kereskedői diploma megszerzésére azonban már hat szemeszter hallgatása szükséges, hasonlóan, mint a *müncheni* műegyetem kereskedelmi osztályán. Ugyanez a tanmenet a *kölni* és a *frankfurti* egyetem gazdasági és szociáltudományi fakultásán is. Sehol se gondoltak tehát nyolcszemeszteres kiképzésre.

Nézetünk szerint a gyakorlatban működő tudományos kereskedelmi szakférfiak túlnyomó többségének megfelelő kiképzésére nálunk is elegendő *két*, legfeljebb *három* esztendő.

Természetesen nálunk is lesznek kisebb számmal olyan kereskedelmi pályára lépni szándékozók, akik a legmagasabb közgazdasági kiképzést kívánják elérni. Ilyeneknek módjukban áll a négyévfolyamú közgazdasági osztályra beiratkozni, esetleg a két-, illetőleg hároméves tanfolyamú *kereskedelmi osztály* elvégzése után ebbe az osztályba átlépni, feltéve, hogy gimnáziumi, reálgimnáziumi vagy reáliskolai érettségi bizonyítvány alapján vétetnek fel a műegyetemre.

A műegyetem ugyanis megfontoltan ragaszkodik közgazdasági osztályának legfelsőbb jóváhagyással megerősített szabályzatához, amely szerint a *négy*-éves tanfolyamú közgazdasági osztályra „a rendes hallgatónak felvétele ugyanazon feltételekhez lesz kötendő, mint a műegyetem többi osztályain.”

A József-polytechnikum (1857—1871), amikor még a rendes hallgatók felvétele nem volt a gimnáziumi vagy reáliskolai érettségi bizonyítványhoz kötve, keservesen tapasztalta, hogy a középiskolai előképzés meg nem felelő volta mily hátrányos befolyással volt a felső oktatás színvonalára.

Az 1871/72. tanévtől kezdve, amikor a műegyetem egyenlő rangú lett a tudományegyetemmel, a műegyetemre rendes hallgatónak csakis gimnáziumi vagy reáliskolai érettségi bizonyítvány alapján lehet beiratkozni.

A kir. József-műegyetem az oktatás színvonalának emelése céljából mindig szigorúan ragaszkodott ehhez a feltételhez.

Sem a felsőipariskolák végbizonyítványa, sem kereskedelmi érettségi bizonyítvány alapján nem lehet a műegyetemre *rendes* hallgatónak beiratkozni.

Az egyetemi közgazdaságtudományi kar *kereskedelmi szakosztályára* ezzel szemben kereskedelmi érettségi bizonyítvány alapján is be lehet rendes hallgatónak iratkozni s bizonyára a hallgatóság tekintélyes részének ilyen szakiskolai előképzettsége van.

Mint hogy ma hazánkban külön kereskedelmi főiskolai jellegű intézet, ahol kereskedelmi érettségivel lehetne rendes hallgatónak beiratkozni, nincs, az egyetemi közgazdaságtudományi karnak a műegyetembe való beolvasztása esetén olyan módon lehetne a kereskedők tudományos továbbképzéséről gondoskodni, ahogyan az pl. a *müncheni* technikai főiskolán történik, esetleg e célra a műegyetem közgazdasági osztálya mellé *kereskedelmi intézetet* lehetne felállítani. Ennek az intézetnek természetesen műegyetemi tanár lenne az igazgatója s az előadásokat részben műegyetemi tanárok, részben intézeti tanárok tartanák.

Egyébként a *müncheni* technikai főiskola példája is mutatja, hogy az egyetemi rangú főiskolák feltékenyen öröködnék az oktatás nívója felett s éles különbséget tesznek a középiskolai előképzés tekintetében.

A *müncheni* technikai főiskolán a kereskedők tudományos továbbképzésére szervezett rövidített, négyszemeszteres, tanfolyamra, amelynek elvégzése után *kereskedői vizsgát* tehetnek, természetesen kereskedelmi szakiskolai tanulmányok alapján lehet beiratkozni. Éppen ezért megkülönböztetésül a hallgatók felvétele e tanfolyamra ú. n. kis matrikulával történik.

És hogy a kereskedők tudományos továbbképzése szempontjából is mily nagy súlyt vet e főiskola a hallgatóság középiskolai előképzésének kvalitására, bizonyítja az a megállapítás, amely szerint, aki kereskedői oklevelet kíván szerezni, a képesítő vizsgára hat-szemeszteres tanfolyam elvégzése után jelentkezhetik, feltéve, hogy valamely kilencosztályú középiskola érettségi bizonyítványa alapján iratkozott be a műegyetemre és csak kivételesen a szenátus hozzájárulásával bocsáthatók e képesítő vizsgára olyanok is, akiknek nincs ugyan kilencosztályú középiskolai érettségi bizonyítványuk, de a kereskedői vizsgát a müncheni műegyetemen legalább „igen jó“ minősítéssel tették le és azután ugyanott legalább még két féléven át a kereskedői szakon hallgatók voltak.

A kereskedők megfelelő tudományos továbbképzését ahelyett, hogy főiskolai kiképzésüket megokolatlanul meghosszabbítanók, eredményesebben lehetne előmozdítani a Németországban szokásos annak a rendszernek bevezetésével, amely szerint úgy az általános közgazdasági, mint a speciális kereskedelmi szakon a főiskola által nyújtott tudományos kiképzést az illető szakmában kifejtett praktikus tevékenységgel kell bevezetni és kiegészíteni.

A müncheni technikai főiskola pl. a 8 szemeszteres gazdaságtudományi osztályon előírja, hogy az első ú. n. előszigorlatot meg kell előzni valamely ipari vagy kereskedelmi vállalatnál egyfolytában tartó 6 hónapi praktikus tevékenységnek, amelyet legcélszerűbben a főiskolai tanulmányok megkezdése előtt kell teljesíteni, a második, az ú. n. oklevélszigorlatot pedig további hathónapos praktikus tevékenységnek kell megelőzni, amelyet a főiskolai nagy szünidőkben lehet teljesíteni.

A speciális 4, illetőleg 6 szemeszteres kereskedelmi szakon ez a megállapítás ugyan nem kötelező, de a főiskola nyomtatékosan ajánlja, hogy a tanulmányok megkezdése előtt praktikus kereskedői tevékenységet kell kifejteni.

A drezdai műegyetem a közgazdasági osztály hallgatóinak ajánlja, hogy tanulmányaik megkezdése előtt félesztendei praktikus tevékenységet teljesítsenek.

A berlini műegyetem a gazdaságtudományi kiképzéssel kapcsolatban megállapítja, hogy ez a kiképzés alapos otthoni munkát, valamint a praxissal lehetőleg szoros és folytonos érintkezést tételez fel.

Úgy véljük, hogy az ismertetett rendszert a műegyetemi négyestendős tanfolyamú közgazdasági, valamint a két-, illetőleg három-éves tanfolyamú kereskedelmi szakon is célirányos volna érvényesíteni, mert a praktikus tevékenység a hallgató látókörét feltétlenül kiszélesíti s ennél fogva a tudományos kiképzést tartamának meghosszabbítása nélkül elősegíti.

Az egyetemi közgazdaságtudományi kar szerves részét alkotó kereskedelmi iskolai tanárképző intézetet véleményünk szerint a műegyetem közgazdasági osztályával kapcsolatban is fenn kellene tartani.

Csakis a technikai osztályok megfelelő kialakításával járó fáradságos s a műegyetem teljes erejét igénybe vevő munkával lehet megmagyarázni, hogy a műegyetem már egyetemi rangra emelésekor nem szervezte meg a szaktanárok kiképzési rendjét.

Úgy az ipariskolai, mint a kereskedelmi iskolai tanároknak kiképzése nézetünk szerint a műegyetemnek elsődrendű feladata, ahogyan azt báró Eötvös József a műegyetem újjászervezésére vonatkozó, fentebb ismertetett törvényjavaslatban is tervezte.

A szakiskolák oktatásának eredménye elsősorban az ott működő tanári személyzettől függ. A műegyetem a szaktanárok megfelelő kiképzésével jótékony befolyást gyakorolhat a szakiskolák nivójára, végeredményében tehát a gazdasági élet megnyilvánulásaira.

A szaktanár kiképzésnél helyesnek tartjuk a négyéves tanfolyam megtartását s e tekintetben a drezdai műegyetem szervezetét tartjuk a legmegfelelőbbnek.

Az egyetemi közgazdaságtudományi karnak a műegyetembe való beolvasztásával a műegyetemi közgazdasági osztály négyévfolyamos tanrendjének megállapításakor feltétlenül figyelembe kell venni azt az előnyt, amelyet a műegyetem, mint a technikai és közgazdasági tudományok egyeteme az eredményes közgazdasági kiképzésre gyakorolhat.

Manapság elsősorban olyan nemzetgazdákra van szükség, akik közgazdasági, üzembgazdasági, technikai és jogi ismeretek birtokában vannak. A modern közigazgatásban gazdasági, technikai és jogi ismeretek birtokában vannak. A modern közigazgatásban fokozottabb mértékben van szükség oly férfiakra, akik mindezekkel az ismeretekkel rendelkeznek. Nyilvánvaló, hogy az ilyen kiképzés a műegyetemek közgazdasági fakultásának

feladata. Ezt a feladatot a műegyetemek jól képesek teljesíteni anélkül, hogy azáltal régebbi feladataikat, a mérnökképzést elhanyagolnák, sőt a technikai és közgazdasági tudományoknak egymásra gyakorolt kölcsönös hatása következtében mind a két kiképzésnek csak használnak.

A műegyetem 4 éves tanfolyamú közgazdasági osztályának jóváhagyott szervezeti szabályzata szerint a közgazdasági osztályon encyklopedikus természettudományi és technikai előadások tartandók. Mennyivel tartalmasabbak és magasabb színvonalúak ezek az előadások, ha azokat hasonlóan, mint Németországban, a műegyetem tanárai tartják, mintha e tárgyakat az egyetemeken meghívott szakférfiak adják elő.

Az előrebocsátottakból ugyanis kiténik, hogy a német technikai főiskolák közgazdasági fakultásain szintén nyújtanak a természettudományok és a technika alapjaira vonatkozó encyklopédikus ismereteket.

A németek különösen kiemelik, hogy az egyetemi előadásokhoz viszonyítva elsősorban ez a különbség és ez a nagy előny, ha a nemzetgazdák technikai főiskolákon hallgatják a gazdaságtudományi előadásokat.

A másik lényeges különbség és előny az egyetemi előadásokhoz viszonyítva, hogy az üzemgazdaságtan különböző válfajait a műegyetemeken intenzívebben képesek művelni, tehát ezeken a főiskolákon a közgazdaságtan mellett az üzemgazdaságtan is főstudium.

Az üzemgazdaságtan művelése szempontjából a műegyetemi oktatásnak kimagaslós a helyzete, mert csakis a technikai és közgazdasági tudományok egyetemén lehet az üzemgazdaságtan egyes ágait, pl. a gyári organizációt gazdasági és technikai szempontból megfelelően tárgyalni.

Nyilvánvaló eszerint, hogy a négyévfolyamú közgazdasági tanulmányi rend megállapításakor a most említett szempontokat figyelembe kell venni s olyan jól átgondolt tanrendet kell megállapítani, amely biztosítja, hogy azon a főbb irányok tekintetében változást hosszabb időn át nem lesz szükséges tenni.

A műegyetem közgazdasági osztályán másfél évtized alatt e tekintetben szerzett kedvező tapasztalatokat, elsősorban a szemináriumi oktatás differenciálódása s ezzel kapcsolatban a szabadon választható tárgyak csoportosítása szempontjából szintén feltétlenül figyelembe kell venni.

A szemináriumi oktatás velejárója az egyetemi oktatásnak. De azért: est modus in rebus. Ezen a téren sem jó a nagymértékű széttagoltság, a differenciálódásnak itt is van határa.

Úgy látszik, a közgazdaságtudományi karon e tekintetben is van bizonyos túlzás, mert előfordul, hogy szemináriumnak külön jóváhagyott szervezeti szabályzata van. Ez a szeminárium vizsgát jogosult tartani s külön bizonyítványt kiállítani.

A műegyetem szervezetében ilyen megállapítást alig tudunk elképzelni.

Műegyetem csak egy van, az kifelé külön egyes részei által nem nyilatkozhatik meg.

A túlságos széttagolásnak következményei feltétlenül károsak, az oktatás színvonalának sülyesztésére vezetnek.

Önkéntelenül is felvetődik ugyanis a kérdés, hogy ilyen, úgyszólván külön szervezettel bíró széttagoltság esetén nem inog-e meg az egyetem sikeres működésének egyik talpköve: a közös célra irányuló együttműködés.

Nem ok nélkül említjük fel ezt a körülményt, mert másutt is, a német univerzításokon, szerencsére csak rövid ideig a német technikai főiskolákon is megnyilvánult a törekvés a túlságos széttagolásra, a túlságos specializálódásra.

Tapasztalatokra alapulva mondotta közvetlen a világháború után dr. Becker professor, a mai porosz kultuszminiszter, akkor még h. államtitkár: „*Gedanken zur Hochschulreform*“ című művében: „Meglepő, hogy a speciális rátermettségnek milyen rendkívüli nagy mértéke van egyesítve nálunk az általános eszmék elenyésző csekély mértékével.“

„Mi kiképezünk fűl-, orr- és borspecialistákat, de nem orvosokat. Mi nevelünk fűtőtechnikusokat, de nem mérnököket. Mi nem nevelünk tudományosan képzett egész embereket, tehát bizonyára nem nevelünk egész állampolgárokat.“

Az együttműködésre, a túlságos specializálódás helyett az általános, sokoldalú kiképzésre műegyetemünk mindig súlyt vetett és a műegyetemi oktatásnak külföldön is elismert magas nívója nyilván ezzel a körülménnyel is szorosan összefügg.

Ugyanezt az álláspontot foglalja el természetesen a műegyetem a közgazdasági kiképzésben is, hiszen e tekintetben is másfél évtizedes kedvező tapasztalatokra támaszkodhatik.

Az általa követett irány helyes voltát igazolják egyszermind a német technikai főiskolák ismertett *gazdaságtudományi osztályainak* tantervei is.

Meg vagyunk győződve, hogy az elérni kívánt cél érdekében a közgazdaságtudományi kar érdemes s tapasztalatokban gazdag tanári karával egyetértőleg e tekintetben is megtaláljuk a leghelyesebb megoldást.

A műegyetemi közgazdasági osztályon a négyéves tanfolyamra való kiépítés esetén is természetesen meg kell adni a módot, hogy főiskolát végzettek rövidebb idő alatt szerezhessenek megfelelő közgazdasági kiképzést.

A mai egyéves tanfolyamot tehát elsősorban a *közgazdasági mérnökök* kiképzése céljából is fenn kell tartani.

A közgazdasági mérnöknek az állami és községi közigazgatásban a köz érdekében el kell foglalnia az őt megillető helyet. A közgazdasági osztály végzett hallgatóira vonatkozó minősítésnél tehát erre fokozottabban kell ügyelni.

Érdemes a fölemlítésre, hogy az északamerikai Unióban a cambridgei *Harvard*-egyetem technikai osztályán a közgazdasági mérnökök kiképzése teljesen analóg módon, a négyesztendei technikai kiképzés után egyesztendei gazdasági kiképzéssel történik, mint a kir. József-műegyetemen. Az eredménnyel ők is éppúgy meg vannak elégedve, mint mi.

Az amerikai viszonyoknak a helyszínén történt tanulmányozása alapján *Aumund* 1926-ban: *Die nächsten Aufgaben in der Weiterentwicklung der technischen Hochschule* című nagyérdékű előadásában az amerikai fejlődésre, valamint ennek a fejlődésnek az amerikai közgazdasági élet vezetői által történt megítélésére hivatkozva, nyomatékosan sürgeti, hogy a technikai főiskolákon közgazdasági fakultás mielőbb szerveztessék.

Kétségtelen, hogy a közgazdaságtudományi karnak a műegyetem kebelébe való felvétele a műegyetem mai szervezetén is bizonyos változtatásokat tesz szükségessé.

A műegyetemen az adminisztráció centrális, aminek számottevő előnyei vannak.

Az egyes osztályoknak hatásköre az egyetemi fakultásokéhoz viszonyítva kisebb.

A műegyetem tanácsa a közgazdaságtudományi kar bekapcsolódásával, a tagok nagyobb számánál fogva, jóval nehezkesebb testület lenne. Az ügyeknek olyan módon való vitelére tehát, mint eddig, kevésbé lenne alkalmas.

Előtérbe lép tehát nagyobb hatáskörű, kevesebb számú, viszont a mai rektori tanácsnál nagyobb számú tagból álló ú. n. *kis tanács*-nak szervezése, amelyben az egyes osztályok a dékánokon kívül még pl. ú. n. szenátorok által volnának képviselve, valamint az egyes osztályok hatáskörének bizonyos mértékű nagyobbítása is, anélkül, hogy a különböző osztályok khinai fallal lennének egymástól elválasztva.

Más szóval az együttműködésre a jövőben is súlyt kell helyezni.

Az előbbieken nagy általánosságban ismertettük azokat az elvi szempontokat, amelyeket nézetünk szerint az egyetemi közgazdaságtudományi karnak a műegyetembe való bekebelezésekor figyelembe kell venni.

Úgy gondoljuk, hogy az elmondottakban tárgyilagosan szóltunk e nagyfontosságú kérdéshez, legalább is törekvésünk arra irányult. Szubjektív szempontok véleményünk szerint e kérdés megoldásakor nem jöhetnek figyelembe. Az utóbbiak közül azonban egynek tárgyalására, minthogy tiszteletreméltó okból merült fel, mégis ki kell terjeszkednünk.

A műegyetemi tanárok közül többen vannak abban a véleményben, hogy a műegyetem tanári kara a közgazdaságtudományi kar nem-technikus tanáiraival megnövekedve, kevesebb érzékkel fog bírni a technikai tudományok szükségletei iránt, mint a mai.

Visszaemlékeznek ugyanis azokra a nagy nehézségekre, amelyeket a multban le kellett győzni, hogy a műegyetem mai elismert nivójára felemelkedhessék és attól tartanak, hogy a jövőben a kevésbé homogén tanártestület okozhat nagyobb nehézségeket.

Kétségtelen, hogy ezekben az aggodalmakban az alma mater iránti szeretet, féltékenyen őrzött színvonalának fenntartása nyilatkozik meg.

Részünkről ezeket a tiszteletreméltó aggodalmakat nem osztjuk. Ugyanezek az aggodalmak, habár kisebb mértékben, a másfél évtizeddel ezelőtt alapított műegyetemi közgazdasági osztállyal kapcsolatban is felmerültek.

Az a szerencsés gondolat azonban, amely szerint a műegyetem közgazdasági osztályába minden egyes műegyetemi osztály küld ki beltagoikat, valóban kedvező hatással volt az aggodalmak megszüntetésére.

A technikai osztályok tagjai együtt dolgozva a közgazdasági osztályon előadó tanárokkal és különösen megbecsülve a legjobb szándékból eredő intencióikat a műegyetemi oktatás színvonalának emelésére, azt lehet mondani, ideálisan harmonikus együttműködést hozott létre.

Legszébb bizonyítéka volt ennek a közgazdasági osztálynak az a spontán elhatározása, hogy a II-ik jogi encyklopédia tanszékét, minthogy a négyéves tanfolyam kiépítése késett, felajánlotta a sürgős szükségletet jelentő II-ik hírdépítési tanszék felállítására.

Bizonyára a jövőben is a harmonikus együttműködést fogja elősegíteni, ha a műegyetem szervezeti szabályzata intenciójának megfelelően a négyéves tanfolyammal kiépítendő közgazdasági osztályában is mint beltagok vesznek részt azok a technikus tanárok, akik abban előadást tartanak.

A műegyetemnek egyik nagy erőssége, hogy kifelé mindig egységes véleménye van. A tanácsban önként értetődően lehetnek és vannak is egymástól eltérő vélemények, kifelé azonban csak egy vélemény, a többségé, nyilvánul meg.

Nem kételkedünk, hogy az egyetemi közgazdaságtudományi kar bekebelezésével e tekintetben sem változik meg a helyzet. Hiszen tapasztalat szerint a közgazdaságtudományi kar is súlyt helyezett arra, hogy kifelé egységes véleménnyel lépjen fel.

Ezekben adtuk elő észrevételeinket az egyetemi közgazdaságtudományi karnak a műegyetemhez való kapcsolása tekintetében. Meggyőződésünk, hogy az egyesülésnek, ha a felhozott, nézetünk szerint tárgyilagos, érvek figyelembevételével történik, csak haszna lesz.

Magyarországon a közgazdasági kiképzés szilárd alapzaton, sikeresen fog felépülni. És előnyös lesz a helyesen végrehajtandó egyesülés a műegyetemre is, mert ily módon lesz valóban a technikai és közgazdasági tudományok *hatalmas* egyeteme.

Az egyesítés esetén egyes közgazdaságtudományi tárgyakra nyilván párhuzamos tanszékek is lesznek, ezeknek fokozatos felszabadulása esetén — mert az egyének eltűnnek, de az institúciók, ha életképesek, fennmaradnak — felállíthatók lesznek a műegyetemen még ma hiányzó, de a legmagasabb technikai kiképzés szempontjából felettebb szükséges tanszékek, nemkülönben a közgazdasági osztályban szükségesnek mutakozó tanszékek.

És amikor erre az előnyre is rámutatunk, megint csak a műegyetem színvonalának emelése, tehát az ország érdeke van szemünk előtt.

Mert ebben a nagyfontosságú közérdekű kérdésben, minden vonatkozásában: *salus rei publicae suprema lex esto.*

Budapest, 1929. január.